

✦ بخاطر هانیه

✦ ناسپاس

✦ موسی کلیم الله

مهوش افشارپناه، بازیگر:

فیلم‌های امروز فاقد کیفیت لازم هستند

سید مهدی جوادی، مدیرعامل اسبق بنیاد سینمایی فارابی:

سینمای عاشورایی متوقف شده است!

همزمان با بازنمایش «به خاطر هانیه» در برنامه ویژه محرم موزه سینما، بار دیگر نام یکی از ماندگارترین آثار زنده‌یاد کیومرث پوراحمد بر سر زبان‌ها افتاده است؛ فیلمی که بدون تکیه بر شعارهای مستقیم مذهبی، مفاهیم عاشورایی را در دل یک روایت انسانی و اجتماعی جای داد و هنوز پس از سال‌ها مخاطبان خود را دارد. مهوش افشارپناه، بازیگر این فیلم، راز ماندگاری «به خاطر هانیه» را در همین پرهیز از شعارزدگی و نگاه هوشمندانه پوراحمد به زندگی مردم می‌داند.

وی معتقد است ماندگاری «به خاطر هانیه» اتفاقی نیست و این فیلم توانسته مفاهیم عمیق انسانی و مذهبی را بدون شعارزدگی به مخاطب منتقل کند. او می‌گوید این اثر از جمله فیلم‌هایی بود که بسیاری از مسائل را به شکلی غیرمستقیم مطرح می‌کرد و همین ویژگی باعث شد در ذهن مخاطب باقی بماند.

او با اشاره به برخی صحنه‌های فیلم یادآور می‌شود که در بخش‌هایی از داستان، در حالی که کودکی درگیر رنج و سختی است، زنان در حیاط خانه مشغول نوحه‌خوانی و عزاداری هستند؛ تضادی که از نگاه او یکی از صحنه‌های فوق‌العاده فیلم را شکل داده است.

بازیگر «به خاطر هانیه» درباره نحوه پیوند مفاهیم مذهبی با زندگی روزمره در «به خاطر هانیه» نیز معتقد است پوراحمد این کار را به بهترین شکل ممکن انجام داد و با اشاره به برخی صحنه‌های فیلم افزود: اثر پر از نشانه‌ها و جزئیاتی بود که بدون آنکه به شکل مستقیم درباره آن‌ها صحبت شود، معنا و مفهوم خود را به مخاطب منتقل می‌کردند.

به گفته او، صحنه ازدواج شخصیت‌ها، پایان‌بندی فیلم و لحظه دامنه زدن کودک زیر باران از جمله لحظاتی هستند که همچنان در ذهن مخاطب باقی مانده‌اند و بار معنایی ویژه‌ای دارند.

او در ادامه درباره وضعیت امروز سینمای ایران و کاهش تولید آثار مذهبی و عاشورایی اذعان کرد: بسیاری از فیلمسازان جوان نگاه درستی به سینما ندارند و سینما را به خوبی نمی‌شناسند. به اعتقاد او، از دهه هفتاد به بعد و با تغییر فضای فرهنگی کشور، فیلم‌های جوان‌پسند بیشتری تولید شد و در کنار آثار خوب، به تدریج مسیر سینما نیز تغییر کرد.

افشارپناه با انتقاد از برخی تولیدات سال‌های اخیر گفت: بخش مهمی از سینمای امروز به سمت کم‌دی‌های سطحی رفته است و بسیاری از فیلم‌هایی که امروز ساخته می‌شوند فاقد کیفیت لازم هستند. او با اشاره به برخی بازیگران تکراری و الگوهای مشابه در آثار کم‌دی امروز افزود: بسیاری از این فیلم‌ها بر پایه تیپ‌سازی‌های تکراری شکل گرفته‌اند و چیز تازه‌ای برای ارائه ندارند. از نگاه او، استفاده مکرر از شوخی‌های دم‌دستی و موقعیت‌های تکراری باعث شده بخش مهمی از تولیدات امروز سینما از ارزش هنری فاصله بگیرند.

افشارپناه معتقد است شرایط به گونه‌ای شده که مخاطبان برای سرگرم شدن به سراغ این آثار می‌روند و همین مسئله باعث ادامه یافتن این روند شده است. او بیان کرد: در سال‌های اخیر به ندرت می‌توان فیلمی پیدا کرد که از کیفیت و ارزش هنری قابل توجهی برخوردار باشد.

مدیرعامل اسبق بنیاد فارابی معتقد است تولید آثار ماندگار عاشورایی هم با بحران بودجه و هم با ضعف فیلمنامه مواجه است؛ وضعیتی که باعث شده سینمای ایران در سال‌های اخیر نتواند اثری جریان‌ساز در این حوزه تولید کند.

سید مهدی جوادی با تأکید بر اینکه بازاکران آثار عاشورایی و دینی اتفاقی مثبت است، گفت: نمایش دوباره فیلم‌های ماندگار در قالب برنامه‌های موضوعی، نه تنها اتفاق بدی نیست بلکه نوعی بزرگداشت فیلمسازانی است که در دوره‌ای به سراغ این مضامین رفته‌اند. به اعتقاد او، چنین برنامه‌هایی فرصتی برای یادآوری خاطرات جمعی مخاطبان با این آثار و بازیابی فیلم‌هایی است که در حافظه سینمای ایران ماندگار شده‌اند.

او در عین حال معتقد است پرسش اصلی جای دیگری است؛ اینکه چرا سینمای ایران در تولید آثار جدید عاشورایی ناتوان بوده و چرا در این حوزه به‌رور نشده است.

جوادی ریشه این مسئله را در دو عامل اصلی جست‌وجو می‌کند. نخست دشواری تولید آثار تاریخی و مذهبی در ابعاد بزرگ، به گفته او، فیلم‌هایی که به صورت مستقیم به واقعه عاشورا یا شخصیت‌های مرتبط با آن می‌پردازند، ناگزیر در دسته آثار پرهزینه و اصطلاحاً «بیگ پروداکشن» قرار می‌گیرند و تولید آن‌ها نیازمند بودجه‌هایی است که با توان مالی امروز سینمای ایران همخوانی ندارد.

او با اشاره به تجربه برخی پروژه‌های بزرگ سینمایی می‌گوید حتی در دوره‌ای که خود در بنیاد فارابی مسئولیت داشته، بررسی بودجه برخی آثار تاریخی به اندازه‌ای سنگین بوده که تصمیم‌گیری درباره تولید آن‌ها را دشوار می‌کرده است. از نگاه جوادی، اگر قرار باشد فیلمی در شأن و منزلت واقعه عاشورا ساخته شود و اثری ماندگار و جریان‌ساز باشد، دیگر نمی‌توان با امکانات محدود و بودجه‌های متعارف سینمای ایران به سراغ آن رفت.

جوادی در کنار مشکلات اقتصادی، از مسئله دیگری نیز سخن گفت که به اعتقاد او کمتر مورد توجه قرار گرفته است و آن فقر ایده و فقر محتوا در حوزه فیلم‌های عاشورایی.

او معتقد است بخش مهمی از فیلمنامه‌هایی که در این حوزه نوشته می‌شوند، از استحکام و ظرفیت لازم برای تبدیل شدن به آثار سینمایی ماندگار برخوردار نیستند. به گفته وی، بسیاری از طرح‌ها و فیلمنامه‌هایی که به دست تهیه‌کنندگان و نهادهای فرهنگی می‌رسند، ایده‌هایی تکراری و کم‌معمق دارند و از منظر دراماتیک توانایی خلق یک اثر اثرگذار را پیدا نمی‌کنند.

جوادی تأکید می‌کند که حتی در حوزه فیلم‌های غیرتاریخی و اجتماعی با مضامین عاشورایی نیز وضعیت چندان مطلوب نیست. او گفت سال‌ها به عنوان تهیه‌کننده به دنبال فیلمنامه‌هایی بوده که بتوانند مفاهیم عاشورایی را در بستر زندگی امروز روایت کنند، اما اغلب طرح‌هایی که دریافت کرده، ایده‌هایی ضعیف و تکراری بوده‌اند.

مدیرعامل اسبق بنیاد سینمایی فارابی در ادامه به نگرانی فیلمسازان درباره سرنوشت اکران این آثار اشاره و اذعان کرد: بسیاری از نویسندگان، کارگردانان و تهیه‌کنندگان نمی‌دانند اگر سال‌ها زمان و انرژی خود را صرف تولید یک فیلم عاشورایی کنند، در نهایت چه

سرنوشتی در انتظار اثرشان خواهد بود. او معتقد است نظام اکران در سال‌های گذشته حمایت مؤثر از این آثار نداشته و همین مسئله باعث شده رغبت برای ورود به این حوزه کاهش پیدا کند. او در جمع‌بندی دیدگاه خود تأکید کرد که اگر چه نمی‌توان گفت سینمای دینی به طور کامل متوقف شده، اما در حوزه تولید آثاری که به صورت مستقیم به واقعه عاشورا و شخصیت‌های آن می‌پردازند، وقفه‌ای جدی به وجود آمده است.

سعید رجبی فروتن، معاون اسبق نظارت وارزشیابی سازمان سینمایی:

ریسک سرمایه‌گذاری، سینمای مذهبی را از نفس انداخته است

معاون اسبق ارزشیابی و نظارت سازمان سینمایی در گفت‌وگو با روزنامه صبا گفت: مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فقهی، فنی و روایی باعث شده تولید آثار فاخر مذهبی و عاشورایی در سال‌های اخیر با دشواری‌های جدی روبه‌رو شود.

سعید رجبی فروتن در تحلیل دلایل کاهش تولید و نمایش آثار فاخر مذهبی در سال‌های اخیر، نخستین مانع را مسئله تأمین مالی دانسته و افزود: تولید آثار تاریخی و مذهبی به سرمایه‌گذاری گسترده‌ای نیاز دارد که از توان بخش خصوصی سینمای ایران خارج است. ریسک بالای سرمایه‌گذاری در این حوزه باعث شده توجیه اقتصادی لازم برای ورود سرمایه‌گذاران به چنین پروژه‌هایی وجود نداشته باشد.

او تأکید کرد روند فزاینده تورم در سال‌های اخیر، هزینه تولید آثار تاریخی را چه در شیوه‌های میدانی و چه در استفاده از فناوری‌های مجازی و تولیدات مبتنی بر جلوه‌های ویژه، به شدت افزایش داده و شرایط را برای ساخت این آثار دشوارتر کرده است.

رجبی فروتن در ادامه به حساسیت‌های مذهبی و فقهی پیرامون آثار مرتبط با تاریخ اسلام و تشیع اشاره کرد و یادآور شد: فیلم «رستاخیز» ساخته احمدرضا درویش با وجود تولید و آماده شدن برای نمایش، به دلیل مخالفت برخی از مراجع تقلید با نمایش چهره برخی از یاران و اهل بیت امام حسین (ع)، در نخستین روزهای اکران از پرده سینماها پایین کشیده شد.

او همچنین به سرنوشت پروژه «ثار الله» اشاره کرد؛ اثری که قرار بود با تهیه‌کنندگی مجتبی فرآورده و کارگردانی شهریار بحرانی ساخته شود اما به دلیل ایرادهای اساسی وارد شده به فیلمنامه، هرگز به مرحله تولید نرسید. رجبی فروتن در ادامه از پروژه اقتباس سینمایی رمان «نامبر» نیز یاد کرد؛ پروژه‌ای که در مقاطع مختلف با تهیه‌کنندگی محسن علی‌اکبری و کارگردانی شهریار بحرانی و سپس محمدحسین لطیفی دنبال شد اما در نهایت به دلیل مشکلات مالی و بدهی‌های انباشته در همان مراحل ابتدایی متوقف ماند.

البته چنین حساسیت‌هایی منحصر به ایران نیست و در سینمای جهان نیز بارها مشاهده شده است. بسیاری از فیلم‌هایی که درباره حضرت مسیح ساخته شده‌اند نیز با واکنش‌ها و حاشیه‌های گسترده در میان جوامع مسیحی روبه‌رو بوده‌اند. رجبی فروتن یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر وضعیت سینمای مذهبی را سرمایه‌گذاری گسترده تلویزیون در سه دهه گذشته می‌داند. او معتقد است تولید سریال‌های متعدد درباره مفاخر، پیامبران و شخصیت‌های دینی باعث شده بخش مهمی از مخاطبان علاقه‌مند به این موضوعات، آثار مورد نظر خود را در قالب مجموعه‌های تلویزیونی دنبال کنند.

به اعتقاد او، تجربه اکران نسخه‌های سینمایی برخی مجموعه‌های تلویزیونی نشان داده است که این آثار در

گیشه موفقیت چشمگیری به دست نیاورده‌اند. از نگاه رجبی فروتن، ماهیت موضوعات تاریخی و دینی اقتضا می‌کند روایت‌ها در قالب سریال و با فرصت بیشتری برای پرداخت شخصیت‌ها و وقایع ارائه شوند تا امکان همذات‌پنداری مخاطب با شخصیت‌ها و درک ابعاد مختلف رخداد‌های تاریخی فراهم شود.

او بیان کرد: مخاطبان معمولاً از سینما انتظار سرگرمی دارند و رویکردهای آموزشی و تفسیری را بیشتر در مدیوم تلویزیون جست‌وجو می‌کنند.

این کارشناس رسانه معتقد است تحولات نسلی و تغییرات جمعیتی نیز ضرورت بازنگری در شیوه روایت آثار تاریخی را دوچندان کرده است.

او تأکید کرد: روایت‌های دینی و تاریخی برای ارتباط با مخاطب امروز باید از قالب‌های مرسوم فاصله بگیرند و به سمت شیوه‌های تازه داستان‌گویی حرکت کنند.

رجبی فروتن در این زمینه از فیلم «روز واقعه» به عنوان نمونه‌ای موفق یاد کرد و معتقد است این اثر در زمان خود با فاصله گرفتن از الگوهای رایج روایت تاریخی توانست تصویری متفاوت از واقعه عاشورا ارائه دهد.

به گفته او، «روز واقعه» صرفاً یک بازسازی تاریخی نیست، بلکه اثری فراتر از تاریخی است که نسبت انسان معاصر با عاشورا، حقیقت‌جویی و انتخاب میان حق و باطل را به تصویر می‌کشد. او با اشاره به شخصیت عبدالله در این فیلم، جست‌وجوی او برای یافتن امام حسین (ع) را محادل جست‌وجوی همیشگی انسان برای رسیدن به حقیقت می‌داند.

رجبی فروتن یکی دیگر از مشکلات آثار تاریخی و مذهبی را نحوه استفاده از فناوری‌های جدید و جلوه‌های ویژه بصری می‌داند. او معتقد است برخی فیلمسازان نخستین تجربه‌های خود در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین را بر روی پروژه‌های دینی و قرآنی آزمایش کرده‌اند، بدون آنکه تسلط کامل بر این ابزارها داشته باشند.

به اعتقاد او، نسخه سینمایی «موسی» بیش از آنکه یک محصول نهایی باشد، نوعی آزمون و خطا برای آماده‌سازی مسیر تولید سریال اصلی به شمار می‌رود. او همچنین به فیلم «ملک سلیمان» اشاره و اظهار کرد: تلاش شهریار بحرانی برای استفاده از ظرفیت‌های سینمای دیجیتال و خلق فضاهای سورئال متناسب با قصه قرآنی حضرت سلیمان، در نهایت نتوانست به شکلی کامل در خدمت روایت قرار گیرد.

رجبی فروتن تأکید کرد طولانی شدن فرایند تولید آثار فاخر مذهبی نیز موجب می‌شود فناوری‌ها و جلوه‌های بصری به‌کاررفته در آن‌ها تا زمان نمایش، تازگی خود را از دست بدهند و دیگر مزیت محسوب نشوند.

او در بخش دیگری از این گفت‌وگو به مسئله کمبود فیلمسازان صاحب‌سبک در حوزه آثار مذهبی اشاره می‌کند. به اعتقاد وی، تعداد کارگردانانی که تجربه مستمر و انباشته‌ای در ساخت آثار دینی و تاریخی داشته باشند، بسیار محدود است.

رجبی فروتن داود میرباقری، مهدی فخیم‌زاده، شهریار بحرانی و زنده‌یاد فرح‌الله سلحشور را از جمله استثنای این حوزه می‌داند و معتقد است بسیاری از فیلمسازان دیگر تنها برای یک یا دو تجربه به سراغ این گونه سینمایی رفته‌اند.

او در ادامه از فیلمسازانی چون مجید مجیدی با فیلم «محمد(ص)»، احمدرضا درویش با «رستاخیز»، شهرام اسدی با «روز واقعه»، محمدرضا ورزی با «ابراهیم خلیل الله»، ابراهیم حاتمی‌کیا با «موسی به وقت طلوع» و حسن هدایت با «ناسپاس» نام برد و اذعان کرد که تعداد این تجربه‌های شاخص در مقایسه با نیاز و ظرفیت موجود، بسیار محدود است.

رجبی فروتن در نهایت معتقد است مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فنی، روایی، مدیریتی و مذهبی دست به دست هم داده‌اند تا سینمای ایران در سال‌های اخیر نتواند آثار فاخر و ماندگار بیشتری در حوزه دین و عاشورا تولید کند؛ وضعیتی که برای عبور از آن، نیاز به برنامه‌ریزی بلندمدت، تربیت نیروهای متخصص و تأمین منابع مالی پایدار وجود دارد.